

Буркова Л.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування,
Криворізький національний університет,
Кривий Ріг, Україна
ludmila.ktu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2840-5785

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДІВ ЛІКВІДАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

Burkova Liudmyla,

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate professor of Department of Accounting, Taxation,
Public Governance and Administration,
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine,
ludmila.ktu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2840-5785

RESEARCHING THE TYPES OF LEGAL ENTITIES' LIQUIDATION AND IMPROVEMENT OF THEIR CLASSIFICATION

Анотація. Спалах пандемії коронавірусної хвороби ускладнив несталу економіко-політичну ситуацію в Україні. Це призвело до збільшення стрімкими темпами частки фінансово нестабільних юридичних осіб, відносно колосальної кількості яких було розпочато процедуру банкрутства із подальшою їх ліквідацією. У теперішній час відбувається загострення окресленої ситуації. У той же час не дивлячись на розповсюдженість застосування терміну «ліквідація юридичних осіб» на законодавчому рівні визначено тільки те, що це одна із форм припинення юридичної особи. Такий підхід призвів до дискусій серед науковців щодо розуміння сутності даного поняття та, відповідно, певних протиріч. Також на законодавчому рівні визначено, що ліквідація юридичної особи може бути примусовою або добровільною. Але, як здається, така класифікація видів ліквідації юридичних осіб не повною мірою охоплює всі можливі випадки, а отже потребує удосконалення із конкретизацією її можливих причин. Ураховуючи зазначене метою даного дослідження визначено дослідження сутності категорії «ліквідація юридичної особи» та уточнення її дефініції, а також удосконалення існуючої класифікації видів ліквідації юридичних осіб та її можливих причин.

Ключові слова: юридична особа, припинення юридичної особи, банкрут, реорганізація, ліквідація, примусова ліквідація, добровільна ліквідація, квазіліквідація.

Summary. The outbreak of the coronavirus pandemic has complicated the volatile economic and political situation in Ukraine. This led to a rapid increase in the share of financially unstable legal entities, a relatively large number of which were initiated into bankruptcy and subsequent liquidation. Currently, the situation is exacerbated. At the same time, despite the widespread use of the term «liquidation of legal entities» at the legislative level, it is defined only that it is one of the forms of termination of a legal entity.

This approach has led to discussions among scholars about understanding the essence of this concept and, consequently, certain contradictions. Also at the legislative level it is determined that the liquidation of a legal entity may be compulsory or voluntary. However, it seems that such a classification of types of liquidation of legal entities does not fully cover all possible cases, and therefore needs to be improved to specify its possible causes. Taking into account the purpose of this study, the study of the essence of the category «liquidation of a legal entity» and clarification of its definition, as well as improving the existing classification of types of liquidation of legal entities and its possible causes.

Keywords: legal entity, termination of legal entity, bankruptcy, reorganization, liquidation, compulsory liquidation, voluntary liquidation, quasi-liquidation.

Коди JEL Classification: G33, K35, C53.

Постановка проблеми. Процес розвитку відбувається з певними змінами, адже неможливий без підйомів і спадів, які супроводжуються різними видами криз. Характерно це й для умов сьогодення, адже спалах в Україні коронавірусної хвороби COVID-19 загострив і так досить нестабільну економічну та політичну ситуації в державі. Як наслідок — швидкими темпами збільшилась кількість збиткових юридичних осіб, досить велика частка з яких перейшла до процедури банкрутства із послідуною їх ліквідацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у розвиток сучасної теорії та практики регулювання питань припинення юридичних осіб є праці, написані такими вітчизняними й зарубіжними вченими, як Вінник О.М., Гаврилук В.М., Дорошенко Л.М., Жеков Д.В., Зубатенко О.М., Іванюк Н., Коровайко А.В., Кравчук В.М., Макаревич О.В., Олюха В.Г., Петров Є.В., Повар П.О., Пригуза А., Пригуза П., Сіщук Л.В., Спасибо-Фатеева І.В., Стрільчук В., Суханов Є.О., Титова О.В., Щербакова Н.В., Щербина В.С., Юркевич Ю.М. та ін.

Методика дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: *узагальнення та порівняння* — для встановлення подібності й відмінностей результатів досліджень інших авторів при дослідженні сутності та поняття «ліквідація юридичної особи» й уточнення його дефініції; *групування показників* — для оперування статистичними даними щодо динаміки юридичних осіб в Україні та відносно кількості порушених процедур банкрутства протягом досліджуваного періоду; *графічний* — для унаочнення представлення інформації тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на гостроту вище окресленої проблеми та розповсюдженість застосування терміну «ліквідація юридичних осіб» на сьогодні на законодавчому рівні відсутнє визначення його сутності. Крім того, потребує удосконалення й існуюча класифікація видів ліквідації юридичних осіб виключно на добровільну та примусову та доповнити перелік можливих причин їх ліквідації.

Формулювання цілей. Дослідити сутність категорії «ліквідація юридичної особи» та вдосконалити її дефініцію, а також уточнити існуючу класифікацію видів ліквідації юридичних осіб та її можливих причин.

Виклад основних результатів дослідження. Спалах епідемії COVID-19 не тільки завдав страждань людуству, а й спричинив суттєвий удар на світову економіку в цілому та України зокрема. Для призупинення розповсюдження панде-

мії у всьому світі урядом країн вживався ряд необхідних заходів. Однак введення карантинних обмежень і локдауну призупинило діяльність не тільки деяких юридичних осіб, а навіть кількох галузей економіки (туристичний, ресторанний і готельний бізнес, культурно-розважальні заклади, авіап перевезення тощо). Внаслідок зазначеного у світі дуже швидко почала зростати частка збиткових юридичних осіб, що підтверджується статистичними даними Державної служби статистики (рис. 1).

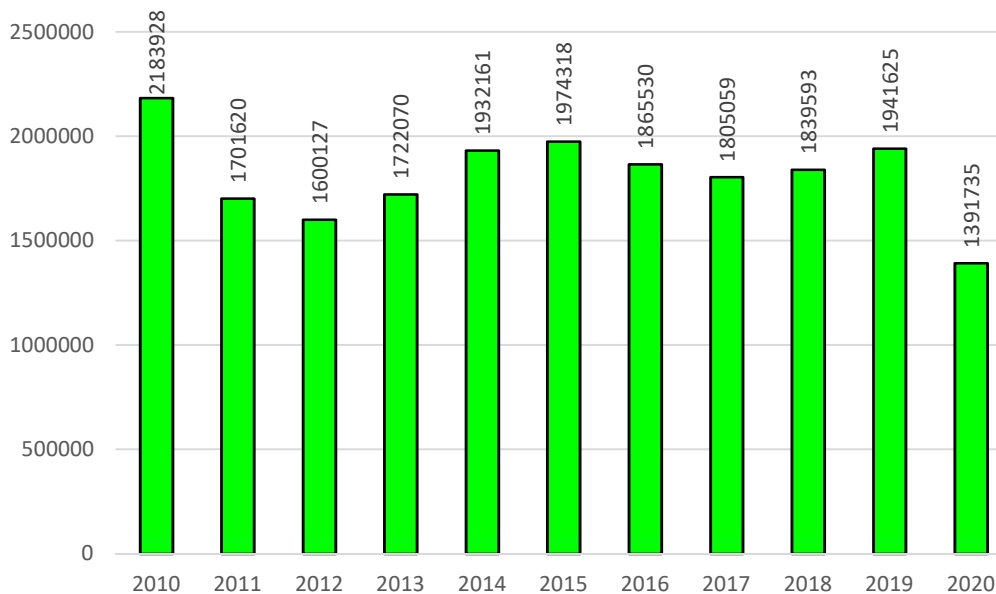

Рис. 1. Динаміка юридичних осіб в Україні, одиниць
(систематизовано автором на підставі даних <http://www.ukrstat.gov.ua/>)

З даних, наведених на рис. 1, видно, що протягом 2020 року кількість юридичних осіб в Україні скоротилась на 549890 одиниць або на 28,32 % порівняно з 2019 роком і становить 1391735 одиниць. На жаль, тенденція до зменшення кількості юридичних осіб спостерігається і далі протягом 2021 року, що підтверджується статистичними даними відносно кількості заяв, поданих ними з метою порушення справи їхнього банкрутства. При цьому процедура банкрутства юридичних осіб дедалі більше закінчується їх ліквідацією. Ураховуючи наявність на поточний момент часу офіційної публічної інформації Вищого господарського суду України щодо кількості порушених процедур банкрутства тільки за 1 півріччя 2021 року для співставлення аналізованих показників у табл. 1 наведено відповідні піврічні дані протягом 2014—2021 років.

Отже, в Україні протягом 1 півріччя 2021 року порівняно з відповідним періодом 2020 року:

- 1) кількість юридичних осіб, визнаних банкрутами та відносно яких було розпочато процедуру ліквідації збільшилась на 144 одиниці або на 74,6 %;
- 2) кількість оголошень про порушення справи про банкрутство юридичних осіб збільшилась на 223 одиниці або на 109,9 %;

3) кількість повідомлень про поновлення провадження у справі про банкрутство юридичних осіб у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною або її розірванням збільшилась на 76 одиниць або на 75,2 %.

Таблиця 1

**СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ
ЩОДО КІЛЬКОСТІ ПОРУШЕНИХ ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА
ПРОТЯГОМ ПЕРШОГО ПІВРІЧЧЯ ЗА 2014—2021 РОКИ**

Показник	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури	1110	839	829	807	425	368	193	337
Оголошення про порушення справи про банкрутство	481	461	336	278	199	158	203	426
Повідомлення про введення процедури санації	31	28	36	27	13	10	8	8
Повідомлення про поновлення провадження у справі про банкрутство у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною або її розірванням	3	3	2	0	2	1	101	177
Оголошення про порушення справи про банкрутство і відкриття процедури санації	11	10	7	14	15	33	8	80

Отже, в державі стрімко зростає частка збиткових юридичних осіб. Уряд вживає низку заходів для подолання проблеми, серед яких — впровадження відповідних антикризових програм, основною метою яких є запобігання хвилі ліквідації та банкрутства юридичних осіб внаслідок їх неплатоспроможності.

Відповідно до ст. 107 Цивільного кодексу України юридична особа припиняється в результаті [1]:

- 1) реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення). При цьому майно, права та обов'язки юридичних осіб переходять до правонаступників;
- 2) ліквідації.

Отже, ліквідація — це одна із форм припинення юридичної особи. При цьому юридична особа вважається припиненою з дня внесення відповідного запису в єдиний державний реєстр [1; 2].

Однак, не зважаючи на гостроту вище окресленої проблеми та розповсюдженість застосування терміну «ліквідація юридичних осіб» на сьогодні на законодавчому рівні відсутнє визначення його сутності.

За результатами проведеного дослідження найбільш розповсюджені думки науковців щодо сутності економічної категорії «ліквідація юридичних осіб» узагальнено та представлено в табл. 2.

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ЛІКВІДАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ»
(СИСТЕМАТИЗОВАНО АВТОРОМ)

Автор	Сутність категорії
Пригуза П., Пригуза А. [3]	Процес припинення суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення вимог кредиторів шляхом продажу його майна.
Гнатів О.М. [4]	Припинення юридичної особи у встановленому законом порядку, без утворення нових юридичних осіб або приєднання до вже існуючих в порядку правонаступництва.
Титова О.В. [5]	Припинення діяльності юридичної особи без переходу прав та обов'язків у порядку правонаступництва до інших осіб, крім випадків, спеціально обумовлених законодавством.
Повар П.О. [6]	Припинення існування юридичної особи як суб'єкта права за встановленою законодавством процедурою без настання універсального правонаступництва.
Жеков Д.В. [7]	Форма припинення юридичної особи, при якій вона перестає існувати зі всіма належними їй правами і наявними у неї обов'язками.
Кравчук В.М. [8]	Припинення існування юридичної особи як суб'єкта права, що тягне за собою припинення її правоздатності.
Стрільчук В., Іванюк Н. [9]	Спосіб припинення діяльності юридичної особи в цілому, оскільки передбачає повну, остаточну втрату правосуб'єктності, що позбавляє її можливості провадити діяльність, визначену установчими документами.
Макаревич О. [10]	Регламентована законом юридична процедура, наслідком застосування якої є повне припинення юридичної особи як суб'єкта права, про що вноситься відповідний запис до державного реєстру, без переходу прав та обов'язків до третіх осіб (правонаступників)

За результатами проведеного дослідження можна підсумувати, що здебільшого дослідниками при тлумаченні сутності категорії «ліквідація юридичної особи» наголошується на відсутності факту правонаступництва при ліквідації, що головним чином відрізняє дану процедуру від реорганізації юридичної особи [4–6; 10]. Поділяємо думку тих дослідників, які наголошують на тому, що фактична ліквідація юридичної особи відбувається виключно за умови її припинення, як суб'єкта права, про що вноситься відповідний запис до єдиного державного реєстру [7–10].

За ініціативою початку процедури ліквідації, відповідно до ст. 110 Цивільного кодексу України [1], юридична особа може бути ліквідованою:

1) у добровільному порядку — за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами (у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами) [1];

2) у примусовому порядку — за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи (через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, за позовом учасника юридичної особи або відповідного органу державної влади та в

інших випадках, встановлених законом, за позовом відповідного органу державної влади) [1].

Поділяємо думку автора роботи [11] відносно того, що поряд з добровільною та примусовою ліквідацією юридичних осіб варто також виокремлювати їх недобросовісну ліквідацію. Подібну думку висловлює автор роботи [12], який у якості недобросовісної ліквідації юридичних осіб пропонує виокремлювати поняття «квазі-ліквідація», під якою розуміє зміну юридичною особою юридичного статусу внаслідок ліквідації, після якої інтереси її головних внутрішніх стейкхолдерів збережені та не постраждали.

Ураховуючи наведене вище пропонуємо уточнити класифікацію видів ліквідації юридичних осіб та її можливих причин (рис. 3).

Рис. 3. Класифікація видів ліквідації юридичних осіб (розроблено автором)

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. З урахуванням удосконаленої класифікації видів ліквідації юридичних осіб та її можливих причин у подальшому логічним представляється розробка методичного підходу, що дозволить визначати періоду часу, протягом якого ймовірність настання ліквідації юридичної особи є дуже високою.

Список літератури

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. №435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. №755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
3. Пригуза П., Пригуза А. Звернення без цінності: чи слід іти до суду при ліквідації, якщо в боржника немає майна? *Закон і бізнес*. 2014. № 9. URL: <http://zib.com.ua/ua/>
4. Гнатів О.М. Поняття та види ліквідації як способу припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. №2. С. 105-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2016_2_13
5. Титова О.В. Захист майнових інтересів учасників процесу ліквідації на підприємствах : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2006. 20 с.
6. Повар П.О. Правове регулювання ліквідації підприємств в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2009. 18 с.
7. Жеков Д.В. Припинення юридичної особи за цивільним законодавством України : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2015. 20 с.
8. Кравчук В.М. Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики. К.: Істина, 2005. С. 720. URL: <https://ua1lib.org/book/3079306/d572e8?id=3079306&secret=d572e8>
9. Стрільчук В., Іванюк Н. Удосконалення законодавства у сфері припинення діяльності суб'єкта господарювання, яке не пов'язане з його банкрутством. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 33-36. URL: <http://www.pgjournal.kiev.ua/archive/2016/05/7.pdf>
10. Макаревич О. Ліквідація юридичних осіб і її види за цивільним законодавством України. *Національний юридичний журнал*. 2018. С. 109-112. URL: http://www.jurnaluljuristic.in.ua/archive/2018/1/part_1/25.pdf
11. Ніколаєв І. Удосконалення системи примусового виконання зобов'язань у виконавчому провадженні та процедурі банкрутства. *Юридичний журнал*. 2009. №4. С. 12-13. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/justice/Vckp/125_Visnyk-2009-04-06_04_press.pdf
12. Нусинов В.Я. Оценка степени тяжести кризиса украинских компаний и разработка мероприятий по его устранению. *Baltic Journal of Economic Studie*. 2016. №5. С. 48-54. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/assessment-of-the-severity-of-the-crisis-of-the-ukrainian-companies-and-the-development-of-measures-for-its-elimination>

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine «The Civil Code of Ukraine», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine «About the state registration of legal entities, physical persons - businessmen and public formations», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
3. Pryhuza, P. and Pryhuza, A. (2014), «Appeal without value: should I go to court in liquidation if the debtor has no property?», *Zakon i biznes*, vol. 9, URL: <http://zib.com.ua/ua/>
4. Hnativ, O.M. (2016), «The concept and types of liquidation as a way to terminate legal entities under the civil legislation of Ukraine», *Naukovyj visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, vol. 2, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2016_2_13
5. Tytova, O.V. (2006), «Protection of property interests of participants in the liquidation process at enterprises», Ph.D. Thesis, Commercial law, commercial procedural law, Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk, Ukraine.

6. Povar, P.O. (2009), «Legal regulation of liquidation of enterprises in Ukraine», Ph.D. Thesis, Commercial law, commercial procedural law, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
7. Zhekov, D.V. (2015), «Termination of a legal entity under the civil legislation of Ukraine», Ph.D. Thesis, Civil law and civil proceedings, Odessa Law Academy, Odessa, Ukraine.
8. Kravchuk, V.M. (2005), *Korporatyvne pravo: naukovo-praktychnyj komentar zakonodavstva ta sudovoi praktyky* [Corporate law: scientific and practical commentary on legislation and case law], Istyna, Kyiv, Ukraine. URL: <https://ua1lib.org/book/3079306/d572e8?id=3079306&secret=d572e8>
9. Stril'chuk, V. and Ivaniuk, N. (2016), «Improving the legislation in the field of termination of the business entity, which is not related to its bankruptcy», *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 5. pp. 33-36, URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/05/7.pdf>
10. Makarevych, O. (2018), «Liquidation of legal entities and its types under the civil legislation of Ukraine», *Natsional'nyj iurydychnyj zhurna*, pp. 109-112, URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/1/part_1/25.pdf
11. Nikolaev, I. (2009), «Improving the system of enforcement of obligations in enforcement proceedings and bankruptcy proceedings», *Yurydychnyj zhurnal*, vol. 4, pp. 12-13, URL: http://nbuviap.gov.ua/images/justice/Vckp/125_Visnyk-2009-04-06_04_press.pdf
12. Nusinov, V.Ja. (2016), «Assessment of the severity of the crisis of Ukrainian companies and development of measures to eliminate it», *Baltic Journal of Economic Studie*, vol. 5, pp. 48-54, URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/assessment-of-the-severity-of-the-crisis-of-the-ukrainian-companies-and-the-development-of-measures-for-its-elimination>

Стаття надійшла в редакцію 00.00.2021